

Menneskets ikke-alibi i tilværelsen

Forelæsning ved uddeling af Sonningprisen til Svetlana Aleksijevitj

Københavns Universitet, 23. september 2021

Af Tine Roesen

Jeg har fået den ære at begrunde, hvorfor Sonningprisen, som i dag uddeles for 37. gang, går til netop Svetlana Aleksijevitj. Det er en stor, men heldigvis ikke vanskelig opgave. Som det lød i den danske presse, da pristildelingen blev annonceret i september 2020: "Sjældent er Sonningprisen gået til en mere værdig prismodtager" (Politiken). Og: Aleksijevitjs forfatterskab "er et af de største og vigtigste i verden lige nu" (Information).

Sonningprisen er testamentarisk stiftet af redaktør og forfatter Carl Johan Sonning (1879-1937) og tildeles efter hans ønske en person, som "skønnes at have udført et fortjenstfuldt arbejde til gavn for den europæiske kultur".

Svetlana Aleksijevitj er som bekendt forankret i den østlige del af vores europæiske kultur, i Ukraine, hvor hendes mor kommer fra, og hvor hun er født, og i Hviderusland, Belarus, hendes fars fædreland, hvor Svetlana voksede op og stadig har hjemme. Her, i Minsk, blev hun uddannet som journalist, og her påbegyndte hun i en ung alder det, der skulle vise sig at blive et livsprojekt, nemlig at indsamle og udgive personlige vidnesbyrd fra sovjetiske medborgere i en slags kollektivromaner. Vidnesbyrddene drejede sig om afgørende begivenheder i sovjethistorien, men netop ikke de store landvindinger, der blev fejret af sovjetstyret selv, men derimod forskellige katastrofale begivenheder set fra de involverede menneskers perspektiv. Fra Anden Verdenskrig, Den Store Fædrelandskrig, hvis statsanktonerede sejrfortælling nu blev suppleret med hundredevis af nuancerende beretninger, til selve Sovjetunionens sammenbrud, som det oplevedes på godt og ondt.

Dette komplekse, vidnesbyrdbaserede projekt var ikke velset i den ideologisk topstyrede sovjettid, som krævede entydigt forbilledlige, positive helte af litteraturen. Accepten og interessen blev større under Gorbatjov og glasnost, men trods ideologiens fald var hverken de barske emner eller de konkrete, usminkede vidnesbyrd velsete, særligt ikke i det fortsat sovjetprægede Hviderusland. I 2000-2011 levede Svetlana Aleksijevitj i eksil i Italien, Frankrig, Tyskland og ikke mindst Sverige. Men i forbindelse med udgivelsen af værket *Secondhand-tid*, der afsluttede "historien om det røde menneske" og vidnede om den nyeste udvikling i det postsovjetiske rum, flyttede hun tilbage til sit fædreland for igen at leve tæt på de mennesker, som dette værk repræsenterede.

Nobelprisen i litteratur i 2015 åbnede for alvor udlandets øjne for Svetlana Aleksijevitjs bøger, og siden er de blevet oversat til utallige sprog, ligesom hun har modtaget adskillige priser og

efterhånden er blevet den iagttagere og tænker, de fleste medier allerhelst vil udsperge om den aktuelle udvikling i Rusland, Ukraine og Hviderusland. Og Svetlana Aleksijevitj fortsætter sit arbejde, til gavn for ikke bare den belarusiske og østeuropæiske men hele den europæiske kultur: Gennem hendes indsats bliver vi alle klogere på både os selv og vores medborgere i Europa.

At udføre dette fortjenstfulde arbejde, eller med andre ord: at gøre en forskel, kræver både modet til at gøre det og viljen til at tage det ansvar på sig. Det nemmeste, sikreste og tryggeste er jo, som vi alle ved, ikke at gøre noget, at opgive på forhånd, og at finde på forskellige undskyldninger for, hvorfor det ikke lige er os, mig, der kan, bør eller behøver at gøre noget. Men på det punkt er Svetlana Aleksijevitj ikke, som folk er flest.

Det må være hårdt i den grad at mangle talent for at finde på undskyldninger, og det er i høj grad beundringsværdigt, ikke mindst fra et moralsk perspektiv. Faktisk har den russiske tænker og litteraturforsker Mikhail Bakhtin (1895-1975) sat et moralfilosofisk begreb på denne ”mangel”. Bakhtin er mest kendt for sin bog om Dostojevskijs såkaldt ”polyfone” roman, en betegnelse som også er blevet brugt om Svetlana Aleksijevitjs mangestemmige værker. Men i en tidlig tekst om ”handlingens filosofi” (Mod en handlingens filosofi, ca. 1918-1924) præsenterer han et begreb, som i mine øjne kommer endnu tættere på det særlige ved Svetlana Aleksijevitjs projekt, nemlig menneskets ”ikke-alibi i tilværelsen”. Bakhtin forklarer det således: Nøjagtig der, hvor jeg befinder mig i et givet nu, er der ikke andre, der befinder sig. Og rundt om mit konkrete her og nu udfolder tilværelsen sig på ugentagelig vis. Ingen andre kan derfor agere i mit sted, og jeg kan ikke lade, som om jeg befinder mig et andet sted. Jeg har ikke noget alibi, men må indse det ansvar, jeg har i den konkrete tid og det konkrete rum. Og med den indsigt må jeg med mine handlinger ”bekræfte mit ikke-alibi”, som Bakhtin paradoksalt udtrykker det. I modsat fald lever jeg et ”repræsentativt”, ritualiseret og i dybeste forstand passivt liv, uanset hvor travlt jeg har.

Bakhtins tekst præsenteredes af ham selv som et opgør med alt for abstrakte moralfilosofier, og den rummer en fordring til os alle, men den kan også læses som en tidlig kritik af det ideologisk definerede, ritualiserede samfundsliv, som den kommunistiske revolution indvarslede i Rusland, og som han mildt sagt havde problemer med hele sit liv. Interessant nok har Václav Havel (1936-2011), som modtog Sonningprisen i 1991, omtalt ideologiens funktion i de sentotalitære, kommunistiske stater som netop også ”alibistisk”. Det er i essayet *De magtesløses magt* fra 1978, lige omkring den tid hvor Svetlana Aleksijevitj begyndte at dykke ned under de store, officielle fortællinger og tilladte genrer ved at indsamle konkrete vidnesbyrd fra konkrete individer. Disse vidner tog hun initiativ til at møde personligt, her og nu – uden at repræsentere noget andet end sin egen trang til at vide og formidle, hvad helt almindelige mennesker oplevede, tænkte og følte. Dermed bekræftede hun sit ikke-alibi i tilværelsen, og det er hun siden fortsat med at gøre, hele tiden forpligtet på sin konkrete tid og sit konkrete sted.

Herom vidner Svetlana Aleksijevitjs store fembinds værk om ”det røde menneske”, et unikt supplement til alle øvrige udlægninger af Sovjetunionens historie og transitionen efter 1991. Men herom vidner også hendes virke ved siden af forfatterskabet, ikke mindst i forhold til den kritiske situation hendes hjemland aktuelt befinder sig i. I anerkendelse af, at dette engagement samlet set er en næsten overmenneskelig bedrift, som ikke har været uden omkostninger, vil jeg i det følgende fremhæve hele fem forskellige aspekter af Svetlana Aleksijevitjs mod og ansvarsvilje. Dermed skulle det gerne komme til at stå lysende klart, hvorfor Sonningprisen sjældent har været mere fortjent. Og måske kan det også inspirere os mindre modige til i det mindste at agere på et enkelt område eller to.

Mod og vilje til at vide

For det første og helt afgørende har Svetlana Aleksijevitj modet og viljen til at vide. Også hvor det er nemmere at lukke øjne og ører og fortrænge. Hun føler sig tydeligvis forpligtet af virkeligheden, hvilket hun selv relaterer til Dostojevskijs og den russiske litteraturs tradition for at ”gå hele vejen”, hvad angår at kende til det, man skriver om. Hos Dostojevskij var det dog vel at mærke en tilbøjelighed, han ikke altid kunne styre, heller ikke når det havde været bedre at stoppe i tide, så som ved rouletten. Hos Svetlana Aleksijevitj er det efter alt at dømme i høj grad viljen og forpligtelsen, der driver hende videre. For skønt der er opløftende fortællinger undervejs og givende menneskeligt samvær i samtalerne, så er det lidelserne, der dominerer. Ikke underligt, eftersom det er store katastrofer, der udfoldes fra det lille menneskes perspektiv.

Krigen har ikke et kvindeligt ansigt, som udkom første gang i 1985, er viet til de omkring 1 million kvinder, der deltog på sovjetisk side i Den Store Fædrelandskrig 1941-45. De havde mange forskellige funktioner – soldater, piloter, sygeplejersker, kokke eller andet i forsyningstropperne – og nogle tilsluttede sig partisanerne. Men de var fælles om oplevelsen af at være kvinde i en mandeverden og at blive indrulleret i en krigslogik, som var dem fremmed, men som også anerkendte deres indsats uden skelen til deres køn. Alt dette ville Svetlana Aleksijevitj gerne høre om, for kvindernes deltagelse i krigen havde længe været tabuiseret, både officielt og af kvinderne selv for ikke at blive stempet som ukvindelige eller promiskuøse. Og der var ingen tid at spille: Vidnesbyrdene måtte indsamles, før disse nu ældre kvinder døde. Det følgende projekt var nært beslægtet, for det gjaldt stadig Den Store Fædrelandskrig, men nu dem, der dengang havde været børn, deres ufattelige lidelser og overlevelsens store omkostninger. Det værk, der samlede deres stemmer, fik betegnelsen *De sidste vidner* (1985) – et tydeligt tegn på, at forfatteren tog ansvar for at få belyst de ukendte sider af krigen, mens tid var.

Ifølge Svetlana Aleksijevitj selv, og ganske forståeligt, ønskede hun herefter egentlig ikke at beskæftige sig mere med krig, men hun kunne ikke ignorere krigen i Afghanistan, hun måtte udforske hvad den havde af konsekvenser for både den sovjetiske og den afghanske side. Krigen forløb over ti år, 1979-1989, og Svetlana Aleksijevitj tog også selv til Afghanistan for at

finde ud af mere. Det blev en barsk og omvæltende oplevelse. I sin nobelpristale udtrykte hun det selv således: ”Før Afghanistan troede jeg på socialismen med et menneskeligt ansigt. Jeg vendte hjem derfra befriet for alle illusioner.” Værket om krigen udkom i 1989 under titlen *Zinkdrengene*, efter de hermetisk forseglede zinkkister, de døde sovjetiske soldater blev sendt hjem i.

Også den radioaktivt kontaminerede Tjernobyl-zone opsøgte Svetlana Aleksijevitj, for selv om hun efter eget udsagn havde svært ved at finde en tilgang til at skrive om de katastrofale konsekvenser af ulykken i 1986, kunne hun tydeligvis ikke ignorere en så afgørende begivenhed – for Den Ukrainske Sovjetrepublik, hvor atomkraftværket lå, for Den Hviderussiske Sovjetrepublik, som blev hårdest ramt, da atomkraftværket lå lige op ad republikgrænsen, for resten af Sovjetunionen og for hele verden. Det var en katastrofe, der ramte menneskeheden, og det er på vores alles vegne, at værket om den kom til at hedde *Bøn for Tjernobyl* (1997). ”I zonen” citerede Svetlana Aleksijevitj fra sin dagbog i nobelprisforelæsningsen, ”føjte jeg mig hverken som hviderusser, russer eller ukrainer, men som repræsentant for en biologisk art, som kunne udslettes.”

I mellemtiden var Sovjetunionen brudt sammen, og igennem 1990’erne og det nye årtusinds første årti indsamlede Svetlana Aleksijevitj ikke bare vidnesbyrd men også brudstykker af samtaler på gaden, i bussen mm. for at spore hvad sammenbruddet betød for de tidligere sovjetborgeres liv og tanker. Ikke bare havde ideologien spillet fallit, men et imperium var faldet, et fædreland var gået i opløsning, og mange oplevede først og fremmest en social katastrofe. Genkomsten af gammelkendte ideer om national identitet og storhed gav anledning til titlen *Secondhand-tid* på bogen, som udkom i 2013.

Herefter ville Svetlana Aleksijevitj hellige sig helt andre emner med ét bogprojekt om kærlighed og et andet om alderdom, men tiden kaldte på hende igen, og hun kunne ikke se væk. Den voldsomme udvikling i Belarus har ikke bare involveret landets mest berømte forfatter direkte politisk, hun er efter eget udsagn i gang med at dokumentere, hvad der sker og siges under også denne katastrofe.

Mod og vilje til at opsøge vidner

Som om dette ikke var nok, har Svetlana Aleksijevitj også udvist mod og vilje til at opsøge de relevante vidner og ikke bare de velvillige og venligtsindede. Da hun er interesseret i den historie, der endnu ikke er blevet dokumenteret, er det selvsagt et stort arbejde at opspore personer, der både kan og vil fortælle. I Sovjetperioden ligger manges loyalitet selvfølgelig fortsat hos de statsdefinerede sandheder frem for hos individets egen sandhed, som med Svetlana Aleksijevitjs ord er ”fortrængt til undergrunden et sted”.

Men heller ikke i postsovjetisk tid har alle forståelse for hendes tilgang, som hun selv beskriver som følger i *Krigen har ikke et kvindeligt ansigt*: ”Jeg forsøger at formindske den store historie til menneskestørrelse, for at nærme mig en forståelse”. Som forfatterrefleksioner i flere af værkerne vidner om, så udvirker hendes interesse i samtalepartnernes personlige oplevelser og følelser nogle gange en samhørighed, men andre gange en afvisning eller efterfølgende fortrydelse. Flere giver også udtryk for hellere at ville glemme, eller i hvert fald skjule de barske erindringer for andre. Sådan som det er tilfældet med krigsveteranen Nina Jakovlevna Visjnevskaja, som, da hun får den nedskrevne fortælling til gennemsyn, streger langt det meste ud med begrundelsen: “Jeg er en helt i min søns øjne. En guddom! Hvad ville han tænke om mig, hvis han læste det?”

Trods vanskelighederne forbliver Svetlana Aleksijevitj optaget af følelsernes historie og kalder sig i samme bog en slags sjælehistoriker: ”På den ene side efterforsker jeg det konkrete menneske, som lever i en konkret tid og har deltaget i konkrete begivenheder, men på den anden side er det vigtigt for mig at få øje på det evige menneske i dette menneske.” Hun er altså, omvendt sagt, en sjælehistoriker, som forpligter sig på det konkrete menneske, og som fremfor at trække sig tilbage i refleksion over det evigt menneskelige fortsat opsøger stadig nye eksemplarer af menneskearten. Det er en besværlig forpligtelse, som kræver mange rejser land og rige rundt, med risiko for at møde modvilje, mistillid og skepsis. Og det er selvsagt også ekstremt risikabelt at rejse til krigszoner og radioaktive zoner for at opsøge menneskene der. Tilmed besøgte Svetlana Aleksijevitj i Afghanistan både de sovjetiske soldater og den afghanske civilbefolkning og talte med involverede og ofre på begge sider, hvilket i sig selv var en uforfærdet handling.

Mod og vilje til at lytte

For det tredje har Svetlana Aleksijevitj modet og viljen til at lytte. Og det er sværere, end det lyder. Af flere forskellige grunde.

Svetlana Aleksijevitjs metode er åbne frem for styrede interviews, eller rettere: samtaler om livet frem for egentlige interviews. De lange samtaler optages på bånd, som siden transkriberes og bruges som råmateriale til bøgerne. Utvivlsomt lytter hun meget mere, end hun taler, og tilmed udelades de fleste af hendes egne replikker i de færdige kompositioner, hvor de kun genfindes sporadisk. Det må kræve stor tålmodighed og en uudtømmelig interesse for alt menneskeligt at fastholde koncentrationen og nærværet under de timelange samtaler. Det kræver en vilje til også at lytte aktivt til udenomssnak, trivialiteter og klicheer i håbet om, at der dukker noget ægte op, i form af en lille revne i facaden eller et skifte til den beretning, der aldrig før er nogen, der har hørt.

I Svetlana Aleksijevitjs første bog, *Krigen har ikke et kvindeligt ansigt*, beskrives processen med at indsamle vidnesbyrd på uforglemmelig vis som følger: ”Efterhånden bliver jeg til ét stort øre,

som bestandig er vendt mod et andet menneske.” Og i nobelprisforelæsningen kaldte hun ligefrem sig selv et ”øre-menneske”, og erklærede sin kærlighed til den menneskelige stemme, til den talte del af menneskelivet, som lever en slags skyggeliv uden for litteraturen. Det lyder jo, som om det at lytte også er en lystbetonet aktivitet, men vi skal ikke glemme, at med viljen til at gå hele vejen og med den åbne samtaleform følger forpligtelsen til at lægge øre til alt, hvad vidnet måtte have behov for at berette. Og som vi ved fra de udgivne bøger, er det indimellem ubærligt grusomme erfaringer, der kommer frem. Herunder de helt konkrete detaljer om komplicerede følelsesliv og martrede men også udholdende menneskekroppe, som bidrager til værkernes unikke karakter, men som også må være uafrystelige for tilhøreren, i endnu højere grad end det derefter er det for hendes læsere.

”Jeg kan jo ikke sige, at jeg ikke kan holde til det”, udtalte Svetlana, da jeg havde et interview – en samtale – med hende i 2017. Et kort udsagn, der egentlig siger det hele: Hvor hårdt det indimellem har været, og hvor meget mod og ansvarsvilje, der er på spil. Når vidnerne har gennemgået så forfærdelige oplevelser, må hun nødvendigvis kunne klare at høre om dem. Tilsvarende kan vi vel heller ikke som læsere sige, at vi ikke kan holde til at læse hendes bøger?

Mod og vilje til at skabe litteratur

For det fjerde har Svetlana Aleksijevitj modet og viljen til at skabe litteratur. I *Secondhand-tid* har forfatteren indledningsvis en række refleksioner over bogens projekt, og jeg vil gerne fremhæve denne formulering: ”Den sovjetiske civilisation ... Jeg iler med at skriftfæste dens spor” Igen et vidnesbyrd om at tage ansvar, mens tid er, men også om en vilje til at fastholde og forevige i ikke bare båndoptagelser eller videooptagelser men i skriften. Det lyder måske som en banal sandhed, for vi kender jo til hendes fem store bøger, og hun er jo forfatter! Men at gå forfattervejen og formidle i netop det litterære format er jo et valg, og i mine øjne også et udslag af mod.

Jeg må retfærdigvis indskyde, at det gamle danske ord ”skriftfæste” naturligvis er den danske oversætters valg, mit valg. Det er begrundet i, at det russiske ord *закреплет* semantisk understreger skriftens og det trykte ords betydning, selv om det også bruges mere generelt om at forevige eller formgive. Det særlige ved skriften og det trykte ord er ikke bare relevant for Svetlana Aleksijevitjs projekt, men værd at huske på for os alle i en tid domineret af visuel kultur og flygtige medier, og jeg takker Svetlana for anledningen til at relancere ordet ”skriftfæste” i nudansk.

Hvorfor er det modigt at udgive litteratur? Det er det overordnet set, fordi litteraturen ikke længere har nogen høj status i samtiden, selv ikke i de kulturer – som den russiske – der traditionelt har hyldet digtere og forfattere for deres nationale, civilisatoriske og erkendelsesmæssige betydning. Nu om dage er det svært at få udgivet sine bøger, svært at blive anmeldt og nå frem til ret mange læsere, og grundlæggende svært at leve af at være forfatter. I

Hviderusland er det dertil særligt modigt at forfølge forfattervejen, da den fortsat har været overvåget, styret og reguleret i næsten lige så høj grad som i Sovjettiden. Alligevel fortsætter Svetlana Aleksijevitj sit forfattervirke og har endda grundlagt et hviderussisk forlag primært for kvindelige forfattere for at styrke deres plads og stemme i litteraturen. Det var før august 2020, og vilkårene er mildest talt ikke blevet nemmere siden.

Det er også modigt at udgive litterære værker, der ikke passer ind i eksisterende genredefinitioner. Det har Svetlana Aleksijevitj gjort ved at basere sig på autentiske vidnesbyrd, som hun bearbejder til at blive et kor af stemmer, en helhed, som hun ikke så meget dirigerer som sampler og mikser – og selv indgår i. Særligt i forbindelse med tildelingen af Nobelprisen forholdt mange litterater sig skeptisk over for, om disse dokumentariske værker overhovedet kunne kaldes litteratur. De er da også svære at håndtere ud fra rådende litterære analysemetoder, især hvis man ønsker at holde forfatteren og forfatterintentionen helt udenfor. Den slags genremæssige forbehold er dog fremmede for de fleste læsere, og mon ikke det her kan være på sin plads at minde om, at heller ikke Dostojevskijs og Tolstojs romaner i første omgang blev anerkendt som romaner af datidens litteraturkritikere.

Den kreative, litterære brug af vidnesbyrd kan også vække modstand hos de medvirkende vidner, hvilket er sket, mest voldsomt da udgivelsen af *Zinkdrene* fik nogle til ligefrem at anlægge sag mod forfatteren, som dog blev frikendt. Selv kæmper forfatteren i den lange kreative proces med, som hun selv har kaldt det, at skabe kunst af rædsler. Det er bestemt ikke nogen let opgave, men kræver lang tid og vel også en æstetiserende distance, samtidig med at respekten for – Svetlana Aleksijevitj siger selv kærligheden til – de medvirkende mennesker bevares.

Det aftvinger også respekt, at Svetlana Aleksijevitj med sine værker insisterer på den litterære genres berettigelse i vores fortolkninger af fortid og nutid. I vores informationsmættede tid er fortidens hændelser paradoksalt nok endnu mere end nogensinde i fare for at blive forsimplet snarere end nuanceret udlagt. Både af menigmand på de sociale medier, og af statsledere i geopolitiske magtkampe. Her bør vi fremhæve og anerkende dem, som ikke accepterer dominerende narrativer, stereotyper og fordomme, men bruger deres kræfter på at gøre os klogere som samfund. Det gælder faghistorikere og journalister, men det gælder i høj grad også litterære forfattere. I skønlitteraturen er der plads til utallige nuancer, og gennem litteraturen kan vi læsere lære om og indleve os i andre liv og refleksioner end vores egne, også på tværs af tidsmæssige, kulturelle og sproglige grænser. Det er umuligt at overdrive, hvor stor betydning Svetlana Aleksijevitjs bøger har haft for at nuancere opfattelsen af ”russere” i Danmark og, er jeg sikker på, i resten af verden.

Det er sigende for, hvor enestående en indsats, Svetlana Aleksijevitj har ydet, at da hun under den hviderussiske stats første hårde sanktioner og straffe mod egne borgere efter de fredelige

demonstrationer i august 2020 efterlyste større opbakning fra russiske forfattere og intellektuelle, svarede mange af disse forfattere og intellektuelle, at de følte sig magtesløse og tværtimod så hende og de hviderussiske kvinder som deres forbilleder. Den yngre russiske forfatter Sergej Lebedev, som selv har skrevet om arven fra Gulag, krigen i Tjetjenien og andre historiske smertepunkter, har fremhævet Svetlana Aleksijevitj som den store undtagelse: Hun og ingen andre udviser mod til at skrive om de emner, samtidslitteraturen kan og bør behandle.

Mod og vilje til politisk engagement

Endelig, for det femte, har Svetlana Aleksijevitj, som vi alle ved, engageret sig meget direkte i det hviderussiske folks kamp for retfærdige valg. Igen må jeg understrege, at det ikke er en selvfølgelighed. Hun kunne have ladet være, ikke med dårlige undskyldninger men med rigtig gode begrundelser. Faktisk var det, hvad hun forsøgte, da demonstrationerne begyndte, og hun udtalte sin støtte men også afviste at ville engagere sig direkte politisk pga. sin alder og manglende fysiske styrke: Nu måtte de unge tage over. Men der gik ikke ret lang tid, før det blev annonceret, at Svetlana Aleksijevitj nu var indtrådt i Koordinationsrådet! Endnu engang havde hun bekræftet sit ikke-alibi.

Som forfatter havde hun også bekræftet en anden af den unge Bakhtins ideer, som han skrev om i essayet ”Kunst og ansvarlighed” fra 1919: ”Kunst og liv er ikke det samme, men bør forenes i mig, integreres i min ansvarlighed.” For der er ikke tale om, at forfatteren Svetlana Aleksijevitj også tilfældigvis er politisk engageret, snarere ligger hendes politiske engagement i direkte forlængelse af hendes værker: Også her er hun en medborger, der ikke stiller sig udenfor. Hvor hun i forfattergerningen bruger sine litterære evner til at udgive værker på vegne af alle de involverede stemmer, bruger hun i den politiske indsats sin anerkendte position til at sikre de hviderussiske medborgere en stemme i verden. Og igen er det langt fra risikofrit. Vi var mange, der fulgte magtesløst med den dag, hvor der dukkede maskerede mænd i anonymiserede biler op foran Svetlana Aleksijevitjs boligblok i Minsk. Heldigvis var der en række EU-ambassader, der også fulgte med og dukkede op som et ubevæbnet men lykkeligvis effektivt skjold. For tiden er Svetlana i sikkerhed i Tyskland, men netop for her fortsat at kunne tale det hviderussiske samfunds sag i den aktuelle konfliktsituation. Og som nævnt vil også denne katastrofes konsekvenser for mennesker blive skriftfæstet af hende.

I den politiske bestræbelse står Svetlana side om side med det hviderussiske samfund og ikke mindst med andre hviderussiske kvinder. I juli i år modtog Veronika Tsepka, Svetlana Tikhanovskaja og Maria Kolesnikova Martin Luther-prisen 2021. Prisen hedder ”Das unerschrockene Wort”, det uforfærdede ord, og det er lige så relevant at bruge om Svetlana Aleksijevitjs virke.

Sonningprisen overrækkes i anerkendelse af Svetlanas store og modige arbejde for at skriftfæste centrale dele af den europæiske samtidshistorie og for at give stemme til dem, der ellers ikke

bliver hørt. Og den gives i taknemmelighed over Svetlanas bidrag til, at vi heller ikke i vores del af Europa, her i fredelige og trygge Danmark, får lov at fortrænge, hvad der er foregået og stadig foregår. At vi gives et uvurderligt indblik i konsekvenserne for vores medborgere og medmennesker. At vi hører stemmer, vi ellers ville være døve for.

På den baggrund vil jeg gerne afslutte med at sige: Tusind tak, Svetlana Aleksijevitj, fordi du vil modtage Sonningprisen 2021!

Citater

Svetlana Aleksijevitjs nobelpristale, oversat af Trine Søndergaard, *Information* 12/12 2015

Svetlana Aleksijevitj, *Krigen har ikke et kvindeligt ansigt*, oversat af Tine Roesen, Forlaget Palomar, 2015

Svetlana Aleksijevitj, *Secondhand-tid*, oversat af Tine Roesen, Forlaget Palomar, 2016